

УДК 327.8((470+571):(477))(045)

О. М. Рижук
здобувач кафедри суспільно-політичних наук,
глобалістики та соціальних комунікацій
Університету «Україна»

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА В РОСІЙСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ ЩОДО УКРАЇНИ ЯК ПІДГОТОВКА ДО ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Постановка проблеми. Питанням забезпечення ефективності захисту інформаційного простору в Україні особливого гостро почала приділятися увага на початку збройного конфлікту між Росією та Україною. З цього часу почали проводитися статистичні дослідження, здійснюватися системний аналіз українського інформаційного простору, розроблятися та впроваджуватися необхідні нормативно-правові акти щодо захисту інформаційного простору України.

Аналіз останніх досліджень показує, що над питаннями забезпечення інформаційної безпеки України в умовах гібридної війни працює багато вчених. Так, у 2015 році експерти громадської організації «Телекритика» Д. Дудик, Р. Шутов, П. Бурковський, С. Чкаленко видали аналітичний звіт «Протидія російській інформаційній агресії: спільні зусилля для захисту демократії» [2]. Інститут соціології Національної академії наук України провів дослідження, яке стосувалося довіри українських громадян до вітчизняних засобів масової інформації [6]. І. Рицук видав монографію «Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога» [11], Є. Магда написав книгу «Гібридна війна: вижити і перемогти» [8]. Інші науковці також займаються цією проблематикою.

Мета статті полягає в аналізі інформаційної політики Росії, що проводилася відносно України напередодні збройного конфлікту задля визначення заходів Росії, які застосовувались як підготовка до неоголошеної війни проти України.

Виклад основного матеріалу. Із самого початку відкритої агресії Російської Федерації проти України спеціальні структури, що повинні були забезпечувати безпеку інформаційного поля України, були неготовими чинити опір проросійській пропаганді, оскільки за весь період незалежності в Україні так і не були сформовані правові методи боротьби з нею.

У 2001 році Президент України Л. Кучма видав Указ «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України» [2]. Він повинен був забезпечити вироблення концепції національної інформаційної політики та інформаційної безпеки України. У 2009 році Президент України В. Ющенко видав Доктрину інформаційної безпеки України [1], але реалізація цього документу так і не відбулася, оскільки він мав декларативний характер. Подібний декларативний характер мали й інші документи, наприклад, Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні [3] та Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [4].

Вказані документи не реалізовувалися повністю, оскільки діяльність політичних сил, які приходили до влади в Україні, була спрямована на задоволення

інформаційних потреб шляхом використання засобів масової інформації у власних інтересах. Захист інформаційної безпеки мало цікавив політичну еліту.

Зрозумівши важливість та ефективність інформаційного впливу на суспільство, Російська Федерація зробила інформаційну політику одним з пріоритетних напрямків російської безпекової політики. Тому було розроблено законодавчу базу, де виділено шість напрямків безпеки Російської Федерації: воєнна та оборонно-промислова безпека, державна та суспільна безпека, антитерористична діяльність та інформаційна безпека [2, с. 7].

Інформаційна політика в Російській Федерації має як внутрішній, так і зовнішній напрямки забезпечення. Інформаційні повідомлення, які направлені на споживання власним населенням, мають на меті забезпечення та підтримку будь-якої постійної влади. Вигідна керівництву РФ інформація поширюється на увесь світ і стосується не лише російськомовних мешканців, але й населення усієї планети та торкається питань внутрішньої і зовнішньої політики РФ. Російська пропаганда стала формуватись у підготовці до початку активної фази гібридної агресії проти України.

Росія ґрунтовно підійшла до поширення інформаційної пропаганди. Для цього у 2005 році було створено телеканал «Russia Today», який би доносив до усієї світової спільноти позицію російської влади. Наразі цей телеканал діє в усьому світі й постачає вигідний російському керівництву контент споживачам різних країн. Присутність цього каналу дозволяє російській владі доносити свою думку до іншомовних громадян. Коштів на утримання і просування цього каналу на 2016 рік було заплановано 11,87 млрд руб. Зазначимо, що у 2015 році виділилося 10,95 млрд руб. Тобто обсяг виділених коштів з бюджету РФ на утримання телеканалу у 2016 році збільшився [6].

Така ситуація свідчить про те, що Росія надає великого значення якійсь інформації для досягнення своєї політичної мети. Телеканал «Russia Today» може справедливо вважатися одним з прикладів використання нафтогазових доходів. Використовуючи енергетичні ресурси (нафту та газ), Росія за допомогою шантажу намагалася поширити свою волю на інші країни, які залежні від неї енергетично.

Ідеологічним фундаментом Росії для просування своїх інтересів в інших країнах став фактор «Руського міра» та його ідеологія – захист співвітчизників та захист православ'я. Найбільшого поширення в Україні ідея «Руського міра» отримала за президентства В. Януковича з його проросійською командою. У цей період систематичною була інформаційна пропаганда, яка полягала в донесенні до споживачів інформації, що Україна є так званою «failed state», тобто державою, що не відбулася.

Росія постійно намагалася інформувати та переконувати інші країни та суспільство у своїх поглядах за допомогою публікацій, телепрограм, благодійних заходів, різноманітних виставок та конференцій, до яких прикута увага громадськості. Це дозволяє Росії переконувати у своїх поглядах увесь інший світ, особливо країни Європейського Союзу.

Прикладом такої ситуації є проросійське лобі в Німеччині. Так, колишній канцлер Німеччини Г. Шредер, будучи керівником компанії Nord Stream AG, попри окупацію Криму та відкритий конфлікт між Росією та Україною, наполягає на діалозі з Росією та необхідності закупування більших обсягів природного газу у Росії [10].

Окрім безпекових і світських заходів, Росія використовує і релігійну сторону, оскільки російська православна церква має свій інтерес серед українських віруючих. Роздуми патріарха Кирила, який регулярно здійснював свої візити до України, стосувалися і належності України та її населення до східно-православної цивілізації, яка сформована на історичній території Святої Русі. Водночас Українська православна церква необхідна російському патріархові, оскільки втрата українського крила позбавить Російську православну церкву матеріальних, фінансових і кадрових резервів і майже вдвічі знизить кількість вірян, що може послабити позиції Московського патріархату у Вселенському православ'ї [8, с. 70].

Ідеї «Руського міра» поширюються через Федеральне агентство у справах Співдружності незалежних держав співвітчизників, які мешкають за межами Росії по міжнародному гуманітарному співробітництву (Росспівробітництво) і фонду «Руський мір».

Росспівробітництво почало свою діяльність у 2008 році. Воно має статус федерального органу державної влади та підпорядковане Міністерству закордонних справ РФ. Головне завдання, яке стоїть перед цією організацією, полягає у зміцненні позицій російської мови та культури за кордоном. В Україні Росспівробітництво мало широке представництво, яке базувалося в Києві, Одесі, Сімферополі [5, с. 35].

Подібною організацією був Фонд «Руський мір», який займався популяризацією та підтримкою російської мови та культури. У статутних документах Фонду «Руський мір» було зазначено, що Руський мір – це не лише росіяни та їх співвітчизники у країнах близького та далекого зарубіжжя, емігранти, вихідці з Росії та їх нащадки. До Руського міру належать іноземні громадяни, що розмовляють, вивчають або викладають російську мову [9].

Зі сказаного можемо зробити висновок, що Росія створила вказані організації щоб поширювати свою пропаганду на сусідні країни. Діяльність цих організацій говорить про те, що вони є безпосередніми представниками «п'ятої колони» в Україні.

Окрім політичної діяльності, яку проводила Росія в Україні, особливе місце посідала діяльність засобів масової інформації (далі –ЗМІ) – радо і телебачення в українському ефірі. За статистикою 2013 року на україномовні програми припадало 31,8% ефірного часу, а російськомовна продукція займала 50,3% ефіру. На радіо склалася ситуація, за якої 43,8 % програм

та пісень були російськими, а українську мову використовували лише 26,3% радіопрограм. Відсоток довіри українських громадян російським ЗМІ у 2012 році становив 45,7% [12].

Засоби масової інформації довгий час вважалися основою російської пропаганди в Україні, а населення їм довіряло більше, аніж українським ЗМІ. Оскільки українські ЗМІ займали різну позицію під час Революції гідності, то збільшення частки недовіри до них лише зростало [6].

Окрім культурних, ідеологічних, релігійних та мовних підходів Росія використовувала ще й економічний тиск та його висвітлення російськими ЗМІ. Російські засоби масової інформації систематично переконували західний світ в тому, що Україна є ненадійним транзитером природного газу та що домовленості з Україною не варті довіри. Цим підривався імідж України на міжнародній арені. Попри усі газові конфлікти між Україною та Росією, в історії не було таких доказів, які б підтверджували факт незаконного відбирання газу Україною. З метою дискредитації України російськими ЗМІ систематично поширювалися в суспільстві такі тези, як «Україна краде газ», «Українська газотранспортна система ненадійна» тощо. Ця інформація водночас відволікала громадян Росії та України від власних економічних проблем та формувала образ ворога, на який було можливо вилити негативні емоції [8, с. 88].

Така інформаційна політика Росії може справедливо розцінюватися як своєрідна підготовка до ведення гібридної війни, оскільки вона виправдовувала дії російської влади та формувала відношення до України як до ворога.

Висновки. Як видно з інформації, що була наведена вище, основою інформаційного суспільства є виробництво та масове розповсюдження засобів комунікації, можливість виробляти, зберігати та передавати необхідну кількість інформації. Існуючі в інформаційному суспільстві технології можуть впливати на соціально-психологічний стан війська та населення і створювати зручні умови для інформаційної війни. За допомогою інформаційних технологій та комунікацій агресор може використовувати засоби масової інформації для впливу на свідомість кожного окремого громадянина і усього суспільства в цілому.

Дії Росії можуть слугувати прикладом відносно того, як держава, що готується до інформаційної війни, переводить свої ЗМІ у стан військової пропаганди та поширює інформацію, яка вигідна потенційному агресору.

Література

1. Про Доктрину інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 08.07.2009 № 514/2009. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>.
2. Дуцик Д. Українська інформаційна політика в умовах війни: критичні зауваження. Протидія російській інформаційній агресії: спільні зусилля задля захисту демократії. Аналітичний звіт. К.: Телекритика, 2015. 77 с.
3. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Закон України від 15.05.2013 № 386-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.

4. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 № 537-V. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/537-v>.

5. Здіорук С., Яблонський В., Токман В. Україна та проект «русского мира»: аналіт. доп. / за ред. В. Яблонського та С. Здіорука. Серія «Гуманітарний розвиток». К.: НІСД, 2014. Вип. 1. 80 с.

6. Зог О. Порошенко не говорить про Крим, але постійно згадує реформи. Дослідження риторики Президента // Тексти.org.ua. 29 грудня 2014 р. URL: http://texty.org.ua/pg/aticle/editorial/read/57567/poroshenko_ne_ggovoryt_pro_krym_ale_postijno?a_offset=.

7. Куриленко Н. В 2015 году телеканал Russia Today получит на 41% больше субсидий // РБК. URL: <http://www.rbc.ru/politics/23/09/2014/5704227a9a794760d3d41a87>.

8. Магда Е. Гибридная война: выжить и победить. Х.: Виват, 2015. 320 с.

9. О Фонде. Цели и задачи. Идеология. URL: <http://www.russkiymir.ru/russkiymir/ru/fund/about>.

10. Россия тратит сотни миллионов на создание мощной сети лоббистов в США и ЕС. URL: <http://nv.ua/publications/NV-21-Rossiya-transit-sotni-millionov-na-sozdanie-moshnoy-seti-lobbistov-v-SSHA-i-ES-14456.html>.

11. Руценко І.П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. Х.: ФОП Павленко О.Г., 2015. 268 с.

12. Чи довіряєте Ви ЗМІ Росії? (динаміка 2000-2013) // Центр Разумкова. URL: http://www.ucerps.org/ukr/poll/php?poll_id=86.

Анотація

Рижук О. М. Інформаційна складова в російській політиці щодо України як підготовка до інформаційної та гібридної війни. – Стаття.

За часів інформаційного суспільства новітні інформаційні технології починають займати провідне місце в усіх сферах суспільного життя. Інформаційна складова у міжнародних відносинах набуває вагомого значення. Протягом усього періоду незалежності України приділялася недостатня увага інформаційній безпеці країни, а тому на протипагу політиці відкритих агресивних інформаційних дій Росії в Україні постала потреба швидкого вирішення питання захисту власного інформаційного простору.

Досліджуючи українсько-російські відносини з часів розпаду СРСР, можемо констатувати, що російська пропаганда відносно України була жорсткою та мала відкритий проросійський характер, незважаючи на інтереси сусідніх країн і не беручи до уваги декларування дружніх відносин. У російських діях відносно України простежувалося російське бажання дискредитувати Україну з різних боків. Через це в Україні було розгорнуто широке представництво російської інформаційної продукції. Зрештою, російська інформаційна експансія переросла у відкрите збройне протистояння, що отримало назву «гібридної війни».

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційна війна, глобалізація, гібридна війна.

Аннотация

Рижук А. Н. Информационная составляющая в российской политике по отношению к Украине как подготовка к информационной и гибридной войне. – Статья.

В эпоху информационного общества новейшие информационные технологии начинают занимать ведущее место во всех сферах общественной жизни. Информационная составляющая в международных отношениях приобретает большое значение. В течение всего периода независимости Украины уделялось недостаточное внимание информационной безопасности страны, а потому в противовес политике открытых агрессивных информационных действий России в Украине появилась необходимость быстрого решения вопроса о защите собственного информационного пространства.

Исследуя украинский-российские отношения со времен распада СССР, можем констатировать, что российская пропаганда по отношению к Украине была жесткой и носила открытый пророссийский характер, несмотря на интересы соседних стран и не принимая во внимание декларирования дружеских отношений. В российских действиях по отношению к Украине наблюдалось российское желание дискредитировать Украину с разных сторон. Из-за этого в Украине было развернуто широкое представительство российской информационной продукции. В конце концов, русская информационная экспансия переросла в открытое вооруженное противостояние, получившее название «гибридной войны».

Ключевые слова: информационная безопасность, информационная война, глобализация, гибридная война.

Summary

Ryzhuk O. M. An informational component in the Russian policy towards Ukraine as a preparation for information and hybrid war. – Article.

Due to current conditions of globalization the world enters the era of information society, where the latest information provision comes first, the information component in state governing plays significant role. Unfortunately, throughout the period of its independence Ukraine has not paid proper attention to information security, so during the open attack on Ukrainian information environment from Russia's side Ukraine had to solve rapidly protection of information security issues.

Exploring the information environment of Ukraine and Russia, it is clear that Russian propaganda has always been tough in its nature and was aimed at satisfying its own ambitions, neglecting the interests of neighbouring countries, even after public declarations of friendly relations. Moreover, the Russian information policy approaches have traced intention to discredit Ukraine in all possible ways, and the activities of Russian media have satisfied these intentions fully. Later on the information expansion of The Russian Federation escalated into an armed conflict, which in today's world is called "hybrid warfare".

Key words: information security, information war, globalization, hybrid warfare.